

Yerli Turistlerin Covid-19 Korkusunun ve Seyahat Endişelerinin Seyahat Etme Niyetlerine Etkisi

 Davut KODAŞ¹

Özet

Bu araştırmanın amacı COVID-19 pandemisi boyunca yerli turistlerin yurt içi seyahatlerindeki COVID-19 korkusuna yönelik algılarının seyahat endişeleri ve seyahat niyetleri üzerindeki etkisini incelemektir. 2021 Aralık ayında online anket yoluyla toplam 387 potansiyel yerli ziyaretçiden veri toplanmıştır. Ölçüm modelinin doğrulanması için LISREL paket programı aracılığıyla doğrulayıcı faktör analizinden ve kuramsal modelin test edilmesinde kovaryans-temelli yapısal eşitlik modellemesinden (YEM) yararlanılmıştır. Yapısal model analizinden elde edilen bulgulara göre yerli turistlerin COVID-19'a ilişkin korkularının seyahat endişeleri üzerinde anlamlı bir etkisi varken, seyahat niyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamıştır. Seyahat endişesinin ise yerli turistlerin seyahat niyetleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu saptanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre araştırmanın teorik ve pratik katkıları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Seyahat endişesi, Seyahat niyeti, COVID-19 korkusu

JEL Kodu/Code: L83.

The Effects of Domestic Tourists' Fear of Covid-19 and Travel Anxiety on Travel Intentions

Abstract

The purpose of this study is to examine the effects of COVID-19 fear perceptions on travel anxiety, and travel intentions of domestic tourists during the COVID-19 pandemic. Data were collected from a total of 387 participants through an online survey in September 2021, using data collection tools adapted from different studies. Confirmatory factor analysis (CFA) was used to verify the measurement model, and covariance-based structural equation modeling (SEM) was applied to test the theoretical model using LISREL software. The results of the study show that domestic tourists' fears of COVID-19 infection have influenced significantly on their travel anxiety, and it has not a significant effect on their travel intentions. It has been determined that travel anxiety has a significant effect on the travel intentions of domestic tourists. According to the results of the research, the theoretical and practical contributions of the research are discussed.

Keywords: COVID-19, Travel anxiety, Travel intention, fear of COVID-19

Referans/Citation: Kodaş, D. (2022). Yerli Turistlerin Covid-19 Korkusunun ve Seyahat Endişelerinin Seyahat Etme Niyetlerine Etkisi, *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, Vol. 4, No.1, 29-40.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Turizm Fakültesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, davutkodas@artuklu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7798-726X

1. GİRİŞ

2019 yılında Vuhan'da ortaya çıkan yeni koronavirüs salgını (COVID-19) tüm dünyayı etkisi altına alarak ülkeleri ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz etkilemiştir. Yeni koronavirüsün 11 Mart 2020 tarihinde dünya sağlık örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmesi, ülkelerin virüsün yayılmaması için birtakım önlemler almalarına neden olmuştur. Salgın boyunca birçok ülke salgını kontrol altına almak için sınırlarını diğer ülkelere kapatmış ve ayrıca farklı kısıtlamalar ile ülke içinde salgının yayılmasını önlemeye çalışmıştır (Bhati vd., 2021). Bu kısıtlamaların yol açtığı tahribatlar birçok sektörü etkilediği gibi turizm sektörünü de olumsuz etkilemiştir (Ghaderi vd., 2022). COVID-19 pandemisi ve turizm üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerinin pandemi döneminde öngörülememesi (Matiza, 2020) ve buna bağlı olarak global turizm üzerindeki etkisine yönelik araştırmaların gerekliliğine vurgu yapılması, günümüze kadar birçok akademik çalışmanın yürütülmesine zemin hazırlamıştır. Yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalar incelendiğinde COVID-19'un turizmin pek çok farklı yönüyle ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir. Örneğin pandemi döneminde turist davranışlarında yaşanabilecek değişimlerin ortaya konması (Wen vd., 2020; Chebli & Said, 2020; Aydın & Doğan, 2020), pandemi döneminde turistlerin seyahat endişesi ve seyahat niyetleri (Luo & Lamb, 2020), algılanan risklerin ortaya çıkarılması (Aydın vd.2020; Çetinkaya vd.,2020; Neuburger & Egger, 2021; Perić vd., 2021; Bae & Chang, 2021), kırsal turizm üzerindeki etkisi (Vaishar & Št'astná, 2022), yiyecek-içecek tüketimine etkisi (Dedeoğlu & Boğan, 2021; Dedeoğlu vd., 2022), COVID-19'un turizm üzerindeki ekonomik ve sosyal etkileri (Foo, vd., 2020; Uğur & Akbıyık, 2020; Hoque vd., 2020; Yusuf, 2020; Etyemez & Kemer, 2021; Jaipuria vd., 2021) gibi COVID-19'un turizm üzerinde etkisini gösteren araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

2021 yılının sonlarına doğru vaka sayılarında azalmalara bağlı olarak birçok ülke kısıtlamaları azaltarak normalleşme yoluna giderek ekonomilerini iyileştirmeye çaba harcamıştır. Ülke ekonomisine ciddi oranda katkı sağlayan turizm sektöründe de kısıtlamalar kaldırılmış ve aşılama sayılarındaki artışa bağlı olarak turizm hareketlerinde önemli sayıda artışlar yaşanmış, özellikle iç turizm pazarında canlanmaların olduğu görülmüştür. Ancak her ne kadar bu canlanma önemli ölçüde turizm sektörünün sürdürülebilirliğine katkı sağlasa da çok sayıda turist pandemi dönemi boyunca kişisel kaygılarından dolayı destinasyonlara ve turizm işletmelerine yönelik algıladıkları risk düzeyleri yüksek olabilmektedir. Dolayısıyla turistler tatil dönemi boyunca psikolojik, fiziksel ve sosyal mesafeye dikkat ederek seyahat etme gayreti içine girmişlerdir. Salgın öncesi dönemde görülen kitle turizmi ve alternatif turizm hareketlerine katılan turist sayısına salgın döneminde ulaşamamış ve turizmde önemli ölçüde gelir kaybı yaşanmıştır. Bu dönemde daha çok turistler iç turizm hareketlerine katılım göstermiş ve aynı zamanda kitle turizminden uzak yeni turizm ürünleri ve turizm destinasyonlarına ilgi göstermeye başlamıştır. Bunun yanı sıra her ne kadar insanların COVID-19 döneminde tatil niyetleri artış gösterse de normalleşme sürecine geçildikten sonra bile yeni koronavirüse yönelik hala korkuları bulunmaktadır. Salgın dönemlerinde turistlerin pandemiye ilişkin korku düzeyleri de turist hareketini azaltabilmekte ve bu durum destinasyonlara yönelik turist akışını ciddi anlamda azaltabilmektedir. Örneğin, Luo ve Lamb (2020) ise yaptıkları araştırmada COVID-19 pandemi döneminde seyahat endişesinin ve COVID-19 korkusunun turistlerin seyahat niyetlerini olumsuz etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Endişenin davranışın çok önemli bir belirleyicisi olduğunu, insanların virüs hakkında daha endişeli olduklarında, yüksek düzeyde kişisel hijyen, daha fazla sosyal mesafe ve mümkün olduğunda aşı olma olasılığının daha yüksek olduğu literatürde gözlenmektedir (Taylor, 2019). Bu nedenle virüse yönelik endişenin seyahat endişesine dönüştüğünü, COVID-19 pandemi döneminde yapılan ampirik araştırmalarda da görülebilmektedir (Botto-Garcia & Leoni, 2021; Das & Tivari, 2021, Meng vd., 2021). Ancak buna yönelik araştırmalar ilgili alanyazında sıklıkla gerçekleştirilmiş olsa bile farklı destinasyonlarda ve farklı örneklerde benzer

araştırmaların yapılmasının literatürün zenginleşmesine ve COVID-19 pandemisinin turizm üzerindeki olumsuz etkilerinin açıklığa kavuşmasına önemli oranda katkı sunacağı öngörülmektedir. Dolayısıyla salgın korkusu, seyahat endişeleri ve seyahat niyeti arasındaki ilişkinin farklı destinasyonlarda araştırılması özellikle araştırmaların yapıldığı turizm destinasyonlarına salgının turizme olan olumsuz etkisini azaltacak önlemler konusunda önemli yararlar sağlayabilecektir. Bu bağlamda bu araştırma Türkiye'deki yerli ziyaretçilerin COVID-19 döneminde, virüse yönelik algıladıkları korku, seyahat endişesi ve seyahat etme niyeti ilişkisini ortaya koyma amacı taşımaktadır. Bu doğrultuda araştırma bulgularına göre destinasyon paydaşlarına ziyaretçilerin seyahat niyetini etkileyen salgın korkusu ve seyahat endişelerini ortadan kaldıracak ve alınabilecek önlemlere ilişkin önerilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE HİPOTEZLERİN GELİŞTİRİLMESİ

2.1. Covid-19 Korkusu, Seyahat Endişesi ve Seyahat Niyeti İlişkisi

Enfeksiyonların insanlar arasında hızlı bir şekilde yayılması ve kontrol edilemediği takdirde pandemiye dönüşmesi ve sürekli mutasyona uğrayarak bulaş hızını arttırması insanlar üzerinde korkuya neden olabilmektedir (Person vd., 2004). Özellikle ölüm ve salgın vakalarının yüksek olduğu dönemlerde geleneksel ve dijital medyada salgınla ilgili haberlerin yer alması insanlarda korku ve endişeye neden olabilmektedir (Shahabi Sorman Abadi vd., 2021; Zheng vd., 2021). Turizm bağlamında ele alındığında ise ziyaretçilerin pandemiye yönelik korku ve pandemi boyunca oluşan seyahat endişeleri seyahat niyetlerini olumsuz etkileyebilmektedir (Hem vd., 2003). Dolayısıyla bireyler yapmak istedikleri şeyleri salgın korkusuyla ertelemek ya da iptal etmek zorunda kalmaktadırlar.

En basit anlamıyla korku kişilerin kendini tehlike, acı ve felaket durumlarında ortaya çıkan bir duygu olarak tanımlanmaktadır (de Hoog vd., 2008). Turizm çerçevesinde ele alındığında turistlerin seyahatleri sırasında gidecekleri turizm destinasyonlarında ya da konaklayacağı işletmelerde sağlık ve güvenlik konusunda riskli durumlarla karşılaşma hissi oluştuğunda korku ve panik duyguları ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla İnsanlar enfeksiyona yakalanacağı korkusu nedeniyle kendilerini güvende hissetmek için sağlık riskini arttıran eylemler içinde bulunmak istememektedirler. Ortaya çıkan bu korku turistlerin seyahat niyetlerine de etki etmekte ve aynı zamanda seyahat endişelerinin de oluşmasına neden olabilmektedir (Shahabi Sorman Abadi vd., 2021).

Endişe bireyin zararlı sonuçları olabilecek belirsiz bir durum ile karşı karşıya kalması durumunda ortaya çıkmaktadır (Chiou & Wan, 2006). Birey eğer bu belirsiz durumu ortadan kaldıracak güce sahip olmadığını hissettiğinde (hissederse) endişeli olmaktadır. Endişe belirsizlik, kaygı, gerilim ve tehdit durumlarında ortaya çıkan (Arkin & Ruck, 2007) olumsuz ve öznel bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Sadock & Sadock, 2003). Endişe ile korku birbirinden farklı anlamlar taşısa bile birbiri ile yakın ilişki içindedirler. Çünkü korku endişeye neden olmakta ve endişe duyan insanlar gerçekleştirmek istedikleri faaliyetleri yerine getirme konusunda çekingen davranabilmektedir (Reznik vd., 2020). Korku sonucu ortaya çıkan endişe, tüketicileri bir ürünü deneyimlemekten ziyade belirsiz sonuçlardan kaçınmaya itmektir (Lee vd., 2011). Seyahat endişesi ise algılanan riskten dolayı turistlerin seyahat etmektен duyduğu duygusal bir durum olarak ifade edilmektedir (Wachyuni & Ayu Kusumaningrum, 2020). COVID-19 salgını boyunca insanlar yalnızca endişeli olmayıp aynı zamanda salgından dolayı korku içinde olmaktadır (Luo & Lamb, 2020). Çünkü insanların enfeksiyonun kendilerine bulaşma endişesi içine girdiğinde korku duymakta ve bu korkuları belirli şeyleri yapmalarına veya planlamalarına engel olmaktadır. Salgın boyunca bireylerin seyahat endişesi yüksek olmakta ve seyahat niyetleri de önemli ölçüde azalmaktadır (Risinger & Mavondo, 2005; Wachyuni & Ayu Kusumaningrum, 2020). Örneğin Bujisic vd., (2017) yaptığı çalışmada endişenin

tüketici kararları üzerinde önemli etkisi olduğunu ve tüketicilerin seyahat niyetlerini azalttığını ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla COVID-19 pandemisinin insanlar üzerinde yarattığı korku ve endişe bireylerin seyahat planlamalarını ve seyahat niyetlerini olumsuz etkilemektedir.

Yapılan araştırmalarda COVID-19 pandemisinin yarattığı korku ya da ölüm kaygısının seyahat niyetini olumsuz etkilediği görülmektedir. Örneğin Şanlı, Erdem ve Unur (2020), Kabadayı ve Kardeş (2020) ve Altınay Özdemir ve Yıldız (2020) yaptıkları araştırmalarda COVID-19 salgınının bireyler üzerinde ciddi anlamda korku, ölüm kaygısı gibi olumsuz psikolojik sonuçlarının olduğu ve bunların bireylerin seyahat niyetlerini olumsuz etkilediği şeklinde bulgulara ulaşılmıştır. Diğer yandan seyahat endişesinin turistlerin seyahat niyetlerini olumsuz etkilediği yapılan çalışmalarda görülebilmektedir. Örneğin Gupta vd., (2010) terör riskinin olduğu durumlarda seyahat endişesinin seyahat etme niyetini olumsuz etkilediğini belirlemiştir. Benzer şekilde Luo ve Lamb (2020) tarafından karantina uygulanmayan destinasyonlarda (seyahat balonu) seyahat endişesi, risk tutumu ve seyahat niyeti arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik yapılan araştırmada seyahat endişesinin seyahat niyetini olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Buradan hareketle bu araştırmada şu hipotezlere cevap aranmaktadır:

H1. Yerli turistlerin COVID-19 korkusu ile seyahat endişeleri arasında ilişki vardır.

H2. Yerli turistlerin COVID-19 korkusu ile seyahat etme niyetleri arasında ilişki vardır.

H3. Yerli turistlerin seyahat endişesi ile seyahat etme niyetleri arasında ilişki vardır.

3. YÖNTEM

Yerli ziyaretçilerin COVID-19' a yönelik algıladıkları korkularının seyahat endişesi ve seyahat niyetleri üzerindeki etkisini araştırmaya yönelik gerçekleştirilen bu araştırmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama aracında yer alan değişkenleri ölçmek için daha önce geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış ölçeklerden yararlanılmıştır. Yedi ifade ve tek boyuttan oluşan COVID-19 korkusu ölçeği ve tek boyutlu altı ifadeden oluşan seyahat endişesi ölçeği Luo ve Lamb'in (2020) araştırmasından uyarlanmıştır. Seyahat etme niyeti ölçeğinde yer alan ifadeler (üç ifade) ise Zenker vd., (2021) tarafından yapılan araştırmadan adapte edilmiştir. İki bölüm şeklinde tasarlanan anketin ilk bölümünde ölçüm aracını oluşturan değişkenlere yönelik ifadeler yer alırken diğer bölümde de katılımcıların demografik özelliklerine yönelik sorular yer almaktadır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin Türkçeye uyarlanması sürecinde iki yabancı dil uzmanı ve ilgili alanda uzman iki akademisyenden görüş alınmış ve geri çeviri tekniği kullanılarak ölçekler Türkçeye çevrilmiştir. Küçük bir grup (30) üzerinde pilot çalışma gerçekleştirilerek ölçeklerin yüzeysel geçerliliği sağlanmaya çalışılmış, ayrıca araştırma modelinin genel güvenilirlik değerleri de incelenmiştir. Pilot çalışma sonucunda ankette yer alan ifadelerin anlaşılabilirlik düzeyine ilişkin herhangi bir problemle karşılaşılma ve nihai veri toplama aracına ulaşılmıştır. Araştırma verileri kolayda örnekleme yoluyla yurtiçi destinasyonlara yönelik potansiyel olarak seyahat etme niyeti içinde olan 387 yerli ziyaretçiden 2021 Aralık ayında anket tekniği yoluyla toplanmıştır. Ana kütle içerisinde seçilecek örnek kesimin araştırmayı yürütenin yargılarına belirlendiği tesadüfi olmayan örnekleme yöntemi olan (Haşiloğlu vd., 2015) kolayda örneklemede veriler ana kütlede en kolay, hızlı ve ekonomik şekilde toplanmaktadır (Malhotra, 2004). Araştırma nüfusuna ilişkin demografik veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Demografik özellikler

Kategoriler		N: 387	%
Cinsiyet	Kadın	187	48,3
	Erkek	200	51,7
Medeni Durum	Bekar	202	52,2
	Evli	185	47,8
Eğitim	İlköğretim	10	2,6
	Ortaöğretim	2	0,5
	Lise	38	9,8
	Lisans	223	57,6
	Lisansüstü	114	29,5
Yaş	18-34	204	52,7
	35-44	122	31,5
	45-54	34	8,8
	55-64	22	5,7
	65 ve üstü	5	1,3

3.1. Veri Analizi

Kuramsal model test edilmeden önce verilere SPSS aracılığıyla demografik bulgular için frekans analizi ve ortak yöntem yanlılığının olup olmadığını saptamak için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Daha sonra LISREL paket programı yardımıyla ölçüm modeline doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Standardize edilmiş faktör yükleri ve açıklanan ortalama varyanslar kontrol edilerek ölçüklerin yakınsak geçerlikleri incelenmiştir. Bunun yanı sıra ölçüm modelinin ayırt edici geçerlikleri ve güvenilirlik değerlerine bakılmıştır. Son olarak araştırmanın kuramsal modeli yapısal eşitlik modellemesi (YEM) yoluyla test edilmiştir.

3.2. Ortak Yöntem Yanlılığı

Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda özellikle anket yoluyla toplanan algı veya davranış ölçen çalışmalarda ortak yöntem yanlılığı sorunları ile karşılaşılabilir (Podsakoff & Organ, 1986). Bu sorununun olup olmadığını belirlemek için araştırmada Harman'ın tek faktör testi yöntemine başvurulmuştur (Fuller vd., 2016). Bu yöntemde göre bütün örtük değişkenler birlikte açımlayıcı faktör analizine tabi tutulmuş ve tek bir faktöre sabitlenmiştir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda her bir faktörün açıklanan varyans oranları incelenmiştir. Ortak yöntem yanlılığının olmaması için tek bir faktörün baskın olarak öne çıkmaması ve açıklanan varyans değerleri %50'den yüksek olmaması gerekmektedir. Analiz sonucunda ilk faktörün %33,826 ikinci faktörün %12,622 ve üçüncü faktörün ise %7,003 açıklanan varyans değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Nihai olarak araştırmada ortak yöntem varyansı ile ilgili bir sorun görülmemiştir.

4. BULGULAR

4.1. Ölçüm Modeli

Araştırmada Anderson ve Gerbing (1988) tarafından önerilen iki aşamalı model doğrultusunda ilk olarak ölçüm modeli değerlendirilmiş, sonrasında Lisrel paket programı aracılığıyla kovaryans temelli yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak kuramsal model test edilmiştir. Bu aşamada ölçüm modelinin geçerlik ve güvenilirlik değerleri incelenmiştir. Yakınsama geçerliliği için her bir gözlenen değişkenin standardize edilmiş faktör yükleri ve faktörlerin açıklanan ortalama varyans (AVE) değerleri ve güvenilirlik değerleri için de bileşik güvenilirlik (Composite Reliability) ve Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır. İlk yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda COVID-19 korku ölçeğinde yer alan altıncı ifade (Yeni koronavirüs kapmaktan endişeli olduğum için uyuyamıyorum)

ve seyahat endişesi ölçeğindeki altıncı ifadenin (Pandemi sırasında bir tura katılmayı düşündüğümde düzensiz bir kalp atışı hissederim) birçok ifade ile yakın ilişkide olduğu ve Chi-Square (x^2) /df ve RMSEA değerlerini arttırdığı saptanmıştır. Bu nedenle bu iki ifade ölçekten çıkartılarak yeniden doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve istenilen uyum iyiliği değerlerine ulaşıldığı saptanmıştır. Söz konusu uyum değerlerinden biri olan RMSEA değerinin 0.10 dan düşük olduğu görülmektedir. Çeşitli kaynaklarda RMSEA değerinin 0.08’den düşük olması gerektiği (Hooper & Mullen 2008; Schumacker & Lomax, 2010) ancak bazı kaynaklarda bu değer 0,010’dan düşük olmasının kabul edilebilir bir değer olduğu ifade edilmektedir (Hair vd., 2010; Dash & Paul, 2021). Tablo 2 incelendiğinde tüm ifadelerin faktör yüklerinin 0.50’den yüksek olduğu, güvenirlik değerlerinin 0.70’ten yüksek olduğu görülmektedir (Fornell & Larcker, 1981). Faktörlerin/boyutların AVE değerlerinin ise “COVID-19 korku” hariç diğer faktörlerde 0.50’den yüksek olduğu görülebilmektedir. Yakınsama geçerliliği için faktör yükleri ve AVE değerlerinin 0.50’den yüksek olması beklenmektedir. Ancak ölçüm modeli doğrulayıcı faktör analizi sonucunda COVID-19 korku ölçeğinin açıklanan varyans oranının 0.50’den düşük olduğu ancak birleşik güvenirliğinin 0,70’ten yüksek olduğu ve böyle bir durumda ortaya çıkan düşük AVE değerinin ölçüm modelinin yakınsama geçerliliği açısından bir sorun teşkil etmediği ifade edilmektedir (Fornell & Larcker, 1981).

Tablo 2. Ölçüm modeli (DFA)

Değişkenler	Standart Yükler	t-değeri	R^2	Cronbach Alpha (α)	Bileşik Güvenirliği (CR)	Açıklanan Ortalama Varyans (AVE)
Covid-19 Korkusu				0,846	0,85	0,48
1. En çok yeni koronavirüsten korkuyorum.	0,73	15,81***	0,54			
2. Yeni koronavirüsü düşünmek beni rahatsız ediyor.	0,70	14,84***	0,49			
3. Covid-19’ u düşündüğümde ellerim terler.	0,56	11,11***	0,31			
4.Covid-19’dan dolayı hayatımı kaybetmekten korkuyorum.	0,73	15,85***	0,54			
5. Sosyal medyada veya başka herhangi bir medyada (ör. TV, Radyo) yeni koronavirüs ile ilgili haberleri ve hikayeleri izlerken gergin veya endişeli oluyorum.	0,74	16,03***	0,55			
7. COVID-19 kaptığımı düşündüğümde kalbim hızla çarpar.	0,67	14,16***	0,46			
Seyahat Endişesi				0,834	0,86	0,67
8.Pandemi sırasında tura katılmayı düşündükten sonra kendimi rahatsız hissediyorum.	0,77	17,08***	0,60			
9.Pandemi sırasında turizm aktivitelerini planladıktan sonra vücudumun zinde olmadığını hissediyorum	0,59	11,99***	0,35			
10.Pandemi sırasında bir tura katılmaya korkuyordum.	0,79	17,46***	0,62			
11.COVID-19 sırasında seyahat ederken paniğe kapılacağım	0,82	18,60***	0,67			
12.Bir pandemi sırasında seyahate karar verdikten sonra terlerim	0,58	11,67***	0,33			
Seyahat Niyeti				0,839	0,84	0,51
14. Ne zaman seyahat etme şansım olursa o zaman seyahat edeceğim.	0,76	16,30***	0,58			
15.Seyahat edebilmek için elimden geleni yapacağım	0,99	22,87***	0,98			
16.Gelecekte seyahatle ilgili bilgileri toplamaya devam edeceğim.	0,67	14,08***	0,45			

Not: RMSEA: 0,098; NFI: 0,94; NNFI: 0,94; CFI: 0,95; RMR: 0,075; SRMR: 0,060; GFI: 0,89; AGFI: 0, 84; Chi-Square (x^2) /df: 348,08/74: 4,7037.

Ölçüm modelinin yakınsama geçerliliğinin sağlanmasından ve güvenilirlik değerlerinin tatmin edici değerlere sahip olmasından sonra ölçüm modelinin ayırt edici geçerliklerinin de sağlanması gerekmektedir. Bunun için Fornell-Larcker kriteri baz alınmıştır. Buna göre ölçüm modelindeki yapıların AVE değerlerinin kareköklerinin tüm faktörlerin birbiriyle olan korelasyonlarından daha büyük olması gerekmektedir ($\sqrt{AVE} >$ Faktörler arası korelasyonlar). Tablo 3 incelediğinde ölçüm modelinin ayırt edici geçerliliğinin sağlandığı görülmektedir. Ayrıca çoklu bağlantı ihlalinin olup olmadığını incelemek için VIF değerleri kontrol edilmiş ve hiçbir değer 3.3'ten yüksek olmadığı saptanmıştır (Kock, 2015).

Tablo 3. Ölçüm modeli ayırt edici geçerlik

Yapılar	1	2	3	Ortalama	S. S	VIF
1. Covid-19 Korku	0,70			2,8717	,88381	1,535
2. Seyahat Endişesi	0,69	0,71		3,0103	,89622	1,591
3. Seyahat Niyeti	-0,09	-0,23	0,81	3,7804	,87848	1,045

Not: Korelasyonlar arasındaki köşegen elemanlar AVE'nin kareköküdür. Tüm korelasyonlar $p < 0,01$ 'de anlamlıdır.

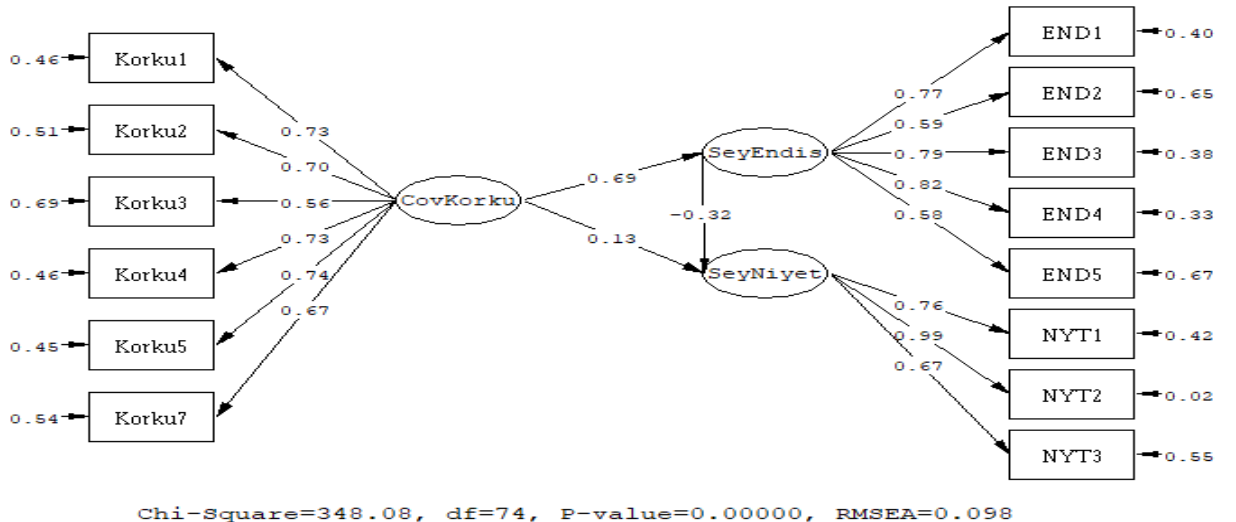
4.2. Yapısal Model

Araştırmada geliştirilen hipotezler LISREL programı kullanılarak test edilmiştir. Yapısal model test edilmeden önce verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için verilerin çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiş ve değerlerin normal dağılım için kabul edilebilir değerler (± 2 ve ± 2) arasında olduğu saptanmıştır (George & Mallery, 2010). Şekil 1'de yer alan yol katsayılarını incelemeye önce hipotezlerin desteklenip desteklenmediğini saptamak için anlamlılık değerleri (t değerleri) kontrol edilmiştir (Tablo 4). Test edilen üç hipotezden ikisi desteklenmiş bir hipotez ise desteklenmemiştir. Ziyaretçilerin COVID-19 korku algılarının seyahat niyeti üzerinde herhangi bir anlamlı etkisi bulunmazken seyahat endişesi üzerinde pozitif yönlü anlamlı etkisi bulunmuştur. Buna göre H1 desteklenmiş, H2 desteklenmemiştir. Seyahat endişesinin seyahat niyeti üzerindeki etkisine yönelik kurgulanan H3 ise desteklenmiştir. Buna göre ziyaretçilerin seyahat endişeleri arttıkça seyahat etme niyetlerinin de azaldığı söylenebilir.

Tablo 4: Araştırma modeli yem sonuçları

Hipotezler	Standart Yükler	t-değerleri	Sonuç
H1: Covid-19 Korkusu \rightarrow Seyahat Endişesi	0,69	11,59**	Desteklendi
H2: Covid-19 Korkusu \rightarrow Seyahat Niyeti	0,13	1,56 ^{AD}	Desteklenmedi
H3: Seyahat Endişesi \rightarrow Seyahat Niyeti	-0,32	-3,63**	Desteklendi

**p < 0,01 (t > 2,58), *p < 0,05 (t > 1,96), AD t-değerleri anlamlı değildir.

Şekil 1. Yol analizi

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

COVID-19 pandemisinin hemen hemen tüm toplumlarda yarattığı korku iklimi ziyaretçilerin turizm hareketlerini ve davranışlarını farklı şekillerde etkilemektedir. Bu korku ikliminin turistlerin seyahat endişelerini ve seyahat niyetlerini hangi ölçüde etkilediğine yönelik araştırmaların gerekliliği COVID-19 ve turizm ilişkisine yönelik literatürün zenginleşmesine katkı sunmaktadır. Bundan hareketle COVID-19 pandemisinin turizm hareketlerine katılan yerli ziyaretçiler üzerinde yarattığı korku ve bu korkunun yerli ziyaretçilerin seyahat endişeleri ve seyahat niyetleri üzerindeki etkisinin ortaya konmasına odaklanan bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre yerli turistlerin COVID-19 korkusunun seyahat endişelerini etkilediği, seyahat niyetlerini ise etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan ziyaretçilerin seyahat endişelerinin seyahat niyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. İlgili alanyazın incelendiğinde mevcut araştırmada desteklenen hipotezlere ilişkin birçok araştırma sonuçları bu araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir (Lee vd., 2012; Şanlı vd., 2020; Luo & Lamb, 2020; Kabadayı & Kardeş, 2020; Altınay Özdemir & Yıldız, 2020; Karagöz vd., 2020).

Turizm hareketleri pandemiden duyulan korku, salgının ölümcül sonuçları olması, enfeksiyonun insanlar arasında kolay ve hızlı bulaşabilmesi, tatil ortamlarının çok kalabalık olması ve turizm destinasyonlarında yerli ve yabancı turist akışının yüksek olması, diğer ülkelerdeki salgının seyrinin kestirilememesi gibi faktörlere bağlı farklılaşabilmektedir. İnsanlar endişe duydukları faaliyetlerden güvenlik ve sağlık nedeniyle uzak kalmaktadır. Özellikle mevcut araştırmanın yürütüldüğü tarihte ortaya çıkan OMICRON varyantının etkisinin yoğun hissedildiği, diğer varyantlara oranla çok daha hızlı bulaştığı göz önüne alındığında insanlar güvenlik ihtiyacı gereğince seyahat planlamalarını erteleme davranışı göstermeleri muhtemeldir. Araştırmanın ilginç sonucu ise COVID-19 korkusunun bireylerin seyahat niyeti üzerinde anlamlı bir etkisinin saptanmamış olmasıdır. Mevcut araştırma sonucuna benzer sonuçlar Luo ve Lamb (2020) tarafından yapılmış araştırmada da görülmektedir. COVID-19 pandemisine inanmayanların olması, insanlarda enfeksiyona yakalanmayacağı hissini olması, yüksek aşılama sayısına karşın vakaların yüksek olması, insanların pandemiye alışmış olmaları gibi birçok neden bazı insanlarda pandemi korkusunun azalmasına neden olabilmektedir.

Araştırmanın teorik katkıları göz önüne alındığında, pandemi korkusunun turistlerin seyahat davranışlarını şekillendirmesi konusunda önemli bir öncül olarak ortaya çıkmıştır. Psikolojik açıdan düşünüldüğünde korku duygusunun seyahat endişesi üzerinde önemli bir etkisinin olması pandemi döneminde seyahat davranışın önemli bir öncülü olarak literatüre katkı getirmektedir. Özellikle destinasyon yönetimi açısından önemli görülen bu araştırmanın sonuçları yurtiçi seyahatlerde COVID-19 korkusunun seyahat endişesini etkileyen önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Yönetimsel öneriler açısından ele alındığında bu araştırma sonuçları özellikle COVID-19 korkusunun seyahat endişesini tetiklemesi ve pandemi döneminde seyahat endişesinin yüksek olmasının seyahat niyeti üzerinde azaltıcı bir etkisinin olması destinasyon yönetim örgütleri için önemli ipuçları sunmaktadır. Destinasyon yönetim örgütleri turistlerin pandemi korkusunu minimize etmek ve turistlerin seyahat taleplerini arttırmak için sağlık güvenliğini arttırmak, sağlık riski ve endişeyi ortadan kaldıracak gerekli tüm önlemleri alarak turistler ile etkin bir iletişim ağı oluşturarak turistlerin olumsuz duygularını yönetme gayreti içine girmelidirler.

Her araştırmada olduğu gibi mevcut araştırmanın da birtakım sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle bu araştırma yerli turistlerin pandemi korkusu, seyahat endişesi ve seyahat niyeti ilişkisine odaklanmıştır. Dolayısıyla yabancı turistlerin de söz konusu değişkenlere yönelik algıları ölçülebilir. Böylelikle yabancı turistlerin Türkiye'ye yönelik pandemi döneminde seyahat davranışları ve bu davranışları şekillendiren öncüller ortaya çıkartılabilir. Ayrıca algılanan risk, seyahat kısıtlamaları,

seyahat motivasyonları gibi değişkenlerin de araştırma modeline eklenmesi ve aralarındaki ilişkinin incelenmesi literatürün daha da zenginleşmesine katkı sunabilir.

KAYNAKÇA

- Ahorsu, D. K., Lin, C.Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D. & Pakpour, A. H. (2020). The fear of COVID-19 scale: Development and initial validation, *International Journal of Mental Health and Addiction*, 20(3): 1537–1545.
- Altınay Özdemir, M. & Yıldız, S. (2020). How covid-19 outbreak affects tourists' travel intentions? a case study in Turkey, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6(32), 1101-1113.
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411.
- Arkin, R. M., & Ruck, L. (2007). *Anxiety*. İçinde R. F. Baumeister ve K. D. Vohs (Eds.), *Encyclopedia of social psychology*. Sage.
- Aydın, B. & Doğan, M. (2020). Yeni koronavirüs (Covid-19) pandemisinin turistik tüketici davranışları ve Türkiye turizmi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 6(1), 93-115.
- Aydın, B., Arica, R., & Arslantürk, Y. (2021). The effect of novel coronavirus (COVID-19) on travel risk perception. *Journal of Yaşar University*, 16(61), 378-392.
- Bae, S. Y., & Chang, P. J. (2021). The effect of coronavirus disease-19 (COVID-19) risk perception on behavioural intention towards 'untact' tourism in South Korea during the first wave of the pandemic (March 2020). *Current Issues in Tourism*, 24(7), 1017-1035.
- Bhati, A. S., Mohammadi, Z., Agarwal, M., Kamble, Z., & Donough-Tan, G. (2021). Motivating or manipulating: The influence of health-protective behaviour and media engagement on post-COVID-19 travel. *Current Issues in Tourism*, 24(15). 2088-2092.
- Boto-García, D., & Leoni, V. (2021). Exposure to COVID-19 and travel intentions: Evidence from Spain. *Tourism Economics*, 1-21.
- Bujisic, M., Bogicevic, V., Yang, W., Cobanoglu, C., & Bilgihan, A. (2017). "Hobson's choice" servicescape: Consumer anxiety and enjoyment. *Journal of Consumer Marketing*, 34(7), 577–590.
- Chebli, A. & Said, F. B. (2020). The impact of covid-19 on tourist consumption behaviour: A perspective article. *Journal Of Tourism Management Research*, 7(2), 196-207.
- Chiou, W.-B., & Wan, C.S. (2006). *The effects of anxiety and sadness on travelers' decisions and perceived risk: Mood management as an active process of affect-adjustment*. İçinde M. C. Lees, T. Davis, & G. Gregory (Eds.), *AP-Asia-Pacific advances in consumer research* (Vol. 7, pp. 385–392). Association for Consumer Research.
- Çetinkaya, Ö., Özer, Y., & Altunel, G. K. (2020). Covid-19 sürecinde turistik seyahat risk algısı ve hijyen-güvenlik algısının değerlendirilmesi. *Tourism and Recreation*, 2(2), 78-83.
- Das, S. S., & Tiwari, A. K. (2021). Understanding international and domestic travel intention of Indian travellers during COVID-19 using a Bayesian approach. *Tourism Recreation Research*, 46(2), 228-244.
- Dash, G., & Paul, J. (2021). CB-SEM vs PLS-SEM methods for research in social sciences and technology forecasting. *Technological Forecasting and Social Change*, 173, 121092
- De Hoog, N., Stroebe, W., & de Wit, J. B. (2008). The processing of fear-arousing communications: How biased processing leads to persuasion. *Social Influence*, 3(2), 84-113.

- Dedeoğlu, B. B., & Boğan, E. (2021). The motivations of visiting upscale restaurants during the COVID-19 pandemic: The role of risk perception and trust in government. *International Journal of Hospitality Management*, 95, 102905.
- Dedeoğlu, B. B., Mariani, M., Shi, F., & Okumus, B. (2022). The impact of COVID-19 on destination visit intention and local food consumption. *British Food Journal* 124(2), 634-653.
- Etyemez, S., & Kemer, E. (2021). Kovid 19 salgınının turistik restoranlara etkisi üzerine nitel bir çalışma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 493-503.
- Foo, L. P., Chin, M. Y., Tan, K. L., & Phuah, K. T. (2020). The impact of COVID-19 on tourism industry in Malaysia. *Current Issues in Tourism*, 1-5.
- Fornell, C. & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Fuller, C. M., Simmering, M. J., Atinc, G., Atinc, Y., & Babin, B. J. (2016). Common methods variance detection in business research. *Journal of Business Research*, 69(8).
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Ghaderi, Z., King, B., & Hall, C. M. (2022). Crisis preparedness of hospitality managers: Evidence from Malaysia. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*. 5(2), 292-310
- Gupta, A., Gupta, D. R., & Arora, N. (2010). The relationship between perceived travel risk, travel safety, travel anxiety and intentions to travel: A path analysis study of domestic traveller in India. *International Journal of tourism and Travel*, 3(1), 25.
- Hair, J. F.; Black, W., C.; Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis*, New York: Pearson Publications.
- Haşiloğlu, S. B., Baran, T., & Aydın, O. (2015). Pazarlama araştırmalarındaki potansiyel problemlere yönelik bir araştırma: Kolayda örnekleme ve sıklık ifadeli ölçek maddeleri. *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi*, 2(1), 19-28.
- Hem, L. E., Iversen, N. M., & Nysveen, H. (2003). Effects of ad photos portraying risky vacation situations on intention to visit a tourist destination: Moderating effects of age, gender, and nationality. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 13(4), 1-26.
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. R. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic journal of business research methods*, 6(1), 53-60.
- Hoque, A., Shikha, F. A., Hasanat, M. W., Arif, I. & Hamid, A. B. A. (2020). The effect of coronavirus (COVID-19) in the tourism industry in China, *Asian Journal of Multidisciplinary Studies*, 3(1), 52-58.
- Jaipuria, S., Parida, R., & Ray, P. (2021). The impact of COVID-19 on tourism sector in India. *Tourism Recreation Research*, 46(2), 245-260.
- Kabadayı, M. & Kardeş, N. (2020). Kovid-19'un (Koronavirüsün) yerli turist davranışı ve seyahat eğilimlerine etkileri, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 3703-3719.
- Karagöz, D., Işık, C., Dogru, T., & Zhang, L. (2021). Solo female travel risks, anxiety and travel intentions: Examining the moderating role of online psychological-social support. *Current Issues in Tourism*, 24(11), 1595-1612.
- Kock, N. (2015). Common method bias in PLS-SEM: A full collinearity assessment approach. *International Journal of e-Collaboration (ijec)*, 11(4), 1-10.
- Lee, C. K., Song, H. J., Bendle, L. J., Kim, M. J., & Han, H. (2012). The impact of non-pharmaceutical interventions for 2009 H1N1 influenza on travel intentions: A model of goal-directed behavior. *Tourism Management*, 33(1), 89-99.

- Luo, J. M., & Lam, C. F. (2020). Travel anxiety, risk attitude and travel intentions towards “travel bubble” destinations in Hong Kong: Effect of the fear of COVID-19. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(21), 7859.
- Malhotra, N. K. (2004). *Marketing research an applied orientation*, (4. Edition), Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- Matiza, T. (2020). Post-COVID-19 crisis travel behaviour: Towards mitigating the effects of perceived risk. *Journal of Tourism Futures*. Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.
- Meng, Y., Khan, A., Bibi, S., Zhao, W., Chen, W., & Lee, Y. (2021). The effects of COVID-19 risk perception on travel intention: Evidence from Chinese travelers. *Frontiers in psychology*, 12, 2743.
- Neuburger, L., & Egger, R. (2021). Travel risk perception and travel behaviour during the COVID-19 pandemic 2020: A case study of the DACH region. *Current Issues in Tourism*, 24(7), 1003-1016.
- Perić, G., Dramićanin, S., & Conić, M. (2021). The impact of Serbian tourists' risk perception on their travel intentions during the COVID-19 pandemic. *European Journal of Tourism Research*, 27, 2705-2705.
- Person, B., Sy, F., Holton, K., Govert, B., Liang, A., & Sars, N. (2004). Fear and stigma: The epidemic within the SARS outbreak. *Emerging Infectious Diseases*, 10(2), 358–363.
- Podsakoff, P.M. & Organ, D.W. (1986). Self-Reports in organizational research: Problems and prospects, *Journal of Management*, 12(4), 531-544.
- Reisinger, Y., & Mavondo, F. (2005). Travel anxiety and intentions to travel internationally: Implications of travel risk perception. *Journal of travel research*, 43(3), 212-225.
- Reznik, A., Gritsenko, V., Konstantinov, V., Khamenka, N., & Isralowitz, R. (2020). COVID-19 fear in Eastern Europe: Validation of the fear of COVID-19 scale. *International journal of mental health and addiction*, 1, 1-6.
- Sadock, B. J., & Sadock, V. A. (2003). *Synopsis of psychiatry behavioural sciences/clinical psychiatry*. Lippincott Williams and Wilkins.
- Shahabi Sorman Abadi, R., Ghaderi, Z., Hall, C. M., Soltaninasab, M., & Hossein Qezelbash, A. (2021). COVID-19 and the travel behavior of xenophobic tourists. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 1-23.
- Şanlı, S. C., Erdem, A. & Unur, K. (2020). Koronavirüs salgınının tatile çıkma niyeti üzerine etkisi, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1671-1688.
- Taylor, S. (2019). *The psychology of pandemics: Preparing for the next global outbreak of infectious disease*. Cambridge Scholars Publishing. Newcastle, UK.
- Uğur, N. G., & Akbıyık, A. (2020). Impacts of COVID-19 on global tourism industry: A cross-regional comparison. *Tourism Management Perspectives*, 36, 100744.
- Vaishar, A., & Šťastná, M. (2022). Impact of the COVID-19 pandemic on rural tourism in Czechia Preliminary considerations. *Current Issues in Tourism*, 25(2), 187-191.
- Wachyuni, S. S., & Kusumaningrum, D. A. (2020). The effect of COVID-19 pandemic: How are the future tourist behavior?. *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 33(4). 67-76.
- Wen, J., Kozak, M., Yang, S., & Liu, F. (2020). COVID-19: Potential effects on Chinese citizens' lifestyle and travel. *Tourism Review*. 76 (1), 74-87.
- Yusuf, A. (2020). Yeni koronavirüs (Kovid-19) salgını ve turizm faaliyetlerine etkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 7-21.

- Zenker, S., Braun, E., & Gyimóthy, S. (2021). Too afraid to Travel? Development of a pandemic (COVID-19) anxiety travel scale (PATS). *Tourism Management*, 84, 104286.
- Zheng, D., Luo, Q., & Ritchie, B. W. (2021). Afraid to travel after COVID-19? Self-protection, coping and resilience against pandemic 'travel fear'. *Tourism Management*, 83, 104261.

Yazar(lar) Hakkında/About Author(s)

Dr. Öğretim Üyesi Davut KODAŞ/ davutkodas@artuklu.edu.tr

Lise eğitimini Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi'nde tamamladı. Lisans öğrenimini Mersin Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu Konaklama İşletmeciliği bölümünden 2007 yılında tamamladı. Yüksek Lisans (2013) ve Doktora (2018) derecelerini Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'ndan aldı. 2010 yılına kadar turizm sektöründe görev aldıktan sonra üniversitede akademik görevine Kırklareli Üniversitesinde başladı. Şu an Mardin Artuklu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. Temel çalışma alanları, destinasyon pazarlaması, gastronomi ve çevre yönetimidir.

ETİK BEYAN FORMU	
Araştırma Desteği Bilgisi: Araştırma desteği alınmamıştır.	
Etik Kurul onay Durumu	
☒ Etik kurul onayı gerekmektedir.	
Etik Kurul Onay Durumu	
Mardin Artuklu Üniversitesi	
Etik kurul raporu karar tarihi: 08.09.2021	Karar Sayı No: 2021/8-11
Yazar (lar)ın Katkı Oranı	
1. Yazar: %100	
Bilgilendirilmiş Onam Formu: Tüm taraflar kendi rızaları ile çalışmaya dâhil olmuşlardır.	